

СУД РЕАБІЛУВАВ
КОЗАКІВ І ОТАМАНІВ
ХОЛОДНОГО ЯРУ

3

ОТАМАН ГОЛИЙ:
ЗА ВОЛЮ – ОСТАННЮ
СОРОЧКУ Й ЖИТТЯ

6

БІЙ «ЧОРНИХ
ЗАПОРОЖЦІВ» У
ЗОЛОТОНОШІ

7

Козацький Край

№14 (88)
29 жовтня 2016 р.

**МИ ЙДЕМ ВПЕРЕД,
НАШ ШЛЯХ –**

**ДОРОГА
ВІЛЬНИХ
ПРЕДКІВ!**

*Камінь, що
котиться,
мохом не
обростає...*

Скандинавська приказка

*В своїй хаті –
своя правда, і сила,
і воля ...*

М. Шевченко

Олег ОСТРОВСЬКИЙ

ЧАС «ВЕЛИКОГО ОКТЯБРЯ» ДЛЯ УКРАЇНИ МИНУВ ВЖЕ НАЗАВЖДИ...

Словосполучення «Великий Жовтень», частіше вживане як «Великий Октябрь» було стандартним, затяганим у «совкові» часи, з запахом нафталіну і запахом крові, пролітої патріотами, закатованими більшовицькою Москвою. Незалежності України – 25 років, і всі згадки про той «Великий Октябрь» вже давно на смітнику історію, хоча північно-східний наш сусід і казиться, намагаючись знову повернути все під владу тієї ж Москви...

Замість «Великого Октября» щороку маємо свій жовтень – український. Хай не все нам легко й просто дістається, та Воля краща за ланцюг як у пса і подачку у вигляді кістки зі столу господаря. Будуємо майбутнє України: солдати – власною кров'ю, хлібороби – потом, інтелігенція – розумом на благо держави і майбутнього своїх дітей.

При цьому нарешті все частіше озираємося на власне, українське, а не імперське минуле – і черпаємо в минулому України натхнення для нових звершень...

Черкаська земля багата славними іменами – і не лише Тараса й Богдана. Оскільки на календарі – жовтень, а не «октябрь», то й славі дати маємо вже зовсім інші. Святуємо ювілеї славного холодноряського отамана Якова Водяного родом зі Сміли і видатного розбудовника державності УНР Сергія Єфремова зі Звенигородщини; схиляємо голову перед пам'яттю славного воїна Визвольної боротьби і відомого художника – Леоніда Перфецького родом з Уманщини...

Дати й події, які прославили минуле України і дають змогу з надією дивитися у майбутнє – буквально на кожному кроці, бо про що б не згадувалося у нашій історії, а до практично всіх перемог і звершень причетна Черкащина. Тож маємо берегти цю пам'ять і шанувати її. Лише протягом цих жовтневих днів ми вже мали багато чудових нагод переконатися в тому, що черкащани вміють шанувати свою історію.

У Городецькому на Уманщині православні разом з високим гостем – Патріархом Руси-України Філаретом святкували 250-річчя храму, який пам'ятає часи Гонти і Залізняка.

У Млієві на Городищині відкрили меморіальну дошку на честь Павла Чубинського, автора слів «Ще не вмерла Україна» - пісні яка лягла в основу Гімну нашої держави. У цьому селі Чубинський жив і працював з 1870 по 1873 рік...

У Козацькому на Звенигородщині відкрили пам'ятник отаману Шаповалу і його козакам-повстанцям, ще раз підтвердивши, що не забули про славу предків.

І на кожному з цих заходів були сучасні воїни – ті, хто пройшов крізь вогонь боїв на Сході.

Не забувають про славі імена черкащан і за кордоном.

Пам'ятник Великому Кобзареві відкриють у румунському містечку, де ще з 1997 року діє україномовний ліцей і де надзвичайно дорожать дружбою з Україною. Про подію, яка відбудеться, повідомив давній друг «Козацького краю» Володимир Гонський – поет, співак і громадський діяч, якого багато хто знає як «Голос Майдану».

«Друзі, їду в дружину Румунію, м. Сігет-Мараморощина, де 29 жовтня буде урочисто відкрито пам'ятник Тарасу Шевченку за участю багатьох представників українських діаспор Європи, гостей з України, міністрів закордонних справ України і Румунії. Матиму честь вести це дійство», – пише Володимир Гонський.

Ми маємо чим і ким гордитися в минулому, ми маємо на кого рівнятися у нашому сьогоденні, бо є новітні козаки і отамани, готові покласти голови за Волю України.

Нас чекає краще майбутнє – з пам'яттю про кров, пролиту за українську Незалежність, алев же не під кривавими прапорами імперії, а під жовто-блакитним українським стягом...

ЖОВТНЕВІ ЮВІЛЕЇ ГЕРОЇВ: ЗГАДАЙМО ОТАМАНА ВОДЯНОГО І ДІЯЧА УНР ЄФРЕМОВА!

18 жовтня виповнилося 140 років (18.10.1876 р.) від часу, коли у селі Пальчик теперішнього Катеринопільського району Черкащини народився Сергій Єфремов, один з творців власне української журналістики, громадський і політичний діяч, якого іноді неоковирно називають «батьком УНР» – так повелося з-за того, що саме наш земляк запропонував і першим вжив назву «Українська Народна Республіка» (в тодішньому правописі – Народня). Назва прижилася...

Жорстко виступав проти українофобної політики московського царату, за що не раз потрапляв за ґрати. Так само жорстко засуджував будь-які прояви ксенофобії, тобто нетерпимості до інших націй – і за це гостро критикувався Міхновським і Донцовим... Очевидно, саме тому й призначений був у буремному 1917-у Генеральним секретарем міжнаціональних справ і став «рефері» на рингу міжнаціональних сутичок у найгірший для цього час...

Після втрати Україною державності арештований за надуманою «справою СВУ», як організатор і керівник вигаданої чекістами «Спілки визволення України». Засуджений до 10 років позбавлення волі (не таборів, а «критої» тюрми!), помер за загадкових обставин за три місяці до звільнення...

У жовтні був ще один видатний ювілей – чи не єдиного холодноряського отамана, який мав

Сергій Єфремов

Яків Водяний

справжні... «візитки».

20 жовтня – 130 років від дня (20.10.1886 р.), коли у Смілі на Черкащині народився повстанський

отаман Холодного Яру Яків Водяний.

Після поразки

Визвольних змагань за кордоном жив багато хто, а от ДО них – чи не один Водяний. Ще до 1917-го двічі потрапляв у заслання до Сибіру – і двічі тікав. Жив у Японії і Австралії, але вперто повертався на рідну землю...

Арештований на Західній Україні і вбитий більшовиками лише після спільного підлого розподілу Польщі Гітлером і Сталінін.

Міг би багато що написати на своїх візитках: «Отаман. Підприємець. Письменник» (написав, зокрема, драму «Холодний Яр»). Натомість офіцер розвідки УНР, який до останнього вірив у відродження Вільної України, на візитці написав просто: «ЯКІВ ВОДЯНИЙ»...

Андрій КРАВЕЦЬ

ВИЙШЛА ДРУКОМ КНИГА «ІСТОРІЯ ХОЛОДНОРЯСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ»

На Свято Покрови вийшла друком нова книжка Романа Ковалю – «Історія Холодноряської організації».

Презентації відбулися 15 жовтня у Боярці на фестивалі «Під покровом Тризуба», 16 жовтня в Києві у Музеї Івана Гончара під час фестивалю «Кобзарсько-лірницька Покрова» та 22 жовтня на Майдані Незалежності, в «Останній барикаді».

У бібліотечці Історичного клубу «Холодний Яр» у серії «Отаманія ХХ століття» – це вже восьма книжка. В анотації до неї читаємо: «Витоки Холодноряської організації слід шукати в ХІ ст. у дружині смілянського воеводи Мирослава, в добі Богдана Хмельницького, гайдамацьких рухах ХVІІІ – ХІХ століть, «Київській козащині» середини 1850-х рр., «Чигиринській змові» й «Тамній дружині» 1870-х рр., «Чигиринських аграрних волненіях» 1905-го, Українській народній обороні в добу Першої російської революції та у Вільному козацтві, відродженому одразу після Лютневої революції 1917 року, а продовження Холодноряської організації – в козацько-селянських повстаннях 1918 – 1930-х рр. за право жити самостійним життям на рідній землі».

Ось назви розділів: «Зачин», «І повіяв вогонь новий», «Розквіт повстанства», «Після Василя Чучупака», «Холодноряська організація Нестеренка-Орла», «Московська хода по черкаській землі», «Командувач 2-ю Холодноряською округою Ларіон Загородній», «Операція «Заповіт», «Чорний Ворон», «Ворог про Холодний Яр і холодноряців», «Ставлення до національних меншин», «Які ж висновки?», «Брати Блажевські», «Сергій Клепач», «Загін ім. Чорноти, або Комітет Визвольного фронту України», «Юрій Горліс-Горський і його спогади».

Книжку завершує розповідь про нове покоління борців, яке підняло холодноряський прапор боротьби. Автор згадує першого командира розвідувального відділу «Холодний Яр» айдарівця Євгена Войцехівського-«Чеха», який загинув 7 липня 2014 р. в м. Щасті, та нащадка чорноліських повстанців Віктора Гоголя, який поклав життя за Україну 28 серпня 2014 р. під м. Дебальцевим. З позивним «Чучупака» увійшов в історію десантник із Кривого Рогу Ілько Гайдук – він загинув у небі над Луганськом 14 червня 2014 року.

Дістав важке поранення в боях на Донбасі вояк батальйону «Карпатська Січ» Юрій Черкашин-«Чорнота». Йому дав своє ім'я холодноряський отаман Андрій Чорнота. А

вояк батальйону ім. генерала Кульчицького Сергій Коваль узяв собі позивний «Лютий» на згадку про земляка Івана Лютюго-Лютенка – Головного отамана Холодного Яру.

Продовжує бити ворогів нащадок чорноліських повстанців – вояк 3-ї штурмової роти 92-ї ОМБ Андрій Луб'яний, багатолітній учасник вшанування героїв Холодного Яру. Його позивний – «Чорний» – на пам'ять про чорних запорожців Армії УНР.

Не забуваймо, що у складі полку «Азов» веде боротьбу танковий батальйон «Холодний Яр».

Слава Холодному Яру, який став символом боротьби за національну Україну!

Прес-служба Історичного клубу «Холодний Яр»

ТОРЖЕСТВО СПРАВЕДЛИВОСТІ: СУД У КИЄВІ РЕАБІЛІТУВАВ ОТАМАНІВ І КОЗАКІВ ХОЛОДНОГО ЯРУ

18 жовтня у судовому засіданні реабілітовано ряд холодноярських отаманів, їхніх козаків і товаришів.

Про це повідомив Президент Історичного клубу «Холодний Яр» Роман Коваль.

Ось як пише про це пан Роман на своїй сторінці у «Фейсбуці»: «Колегія суддів палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Київської області у складі головуючого – судді М. Г. Авраменка, суддів – Р. М. Гайдай, О. П. Свінціцької за участю прокурора С. П. Нечепоренка 18 жовтня 2016 р. встановила, що холодноярські отамани Ларіон Загородній, Мефодій Голик-Залізник, Денис Гупало, Юрій Дроботківський, козаки Олексій Добровольський, Тиміш Компанієць, Іван Ляшенко, Василь Ткаченко, член Холодноярського повстанського комітету Григорій Яковенко з Чернігівщини та полковник Костянтин Здобудь-Воля (Блоха) з Кубані були необґрунтовано засуджені – “з політичних мотивів”.

Спираючись на ст. 2 Закону України “Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки”, яка визнає [комуно-російський] тоталітарний режим 1917 – 1991 років в Україні злочинним, таким, що “здійснював політику державного терору”, колегія суддів визнала, що засуджені отамани й козаки “чинили супротив цьому режимові, в тому числі й шляхом збройного протистояння”.

Колегія суддів визнала, що “зазначені особи були фактично засуджені за боротьбу за незалежність України, яка проявилась в участі й керівництві озброєними загонами УНР”. Через це колегія суддів ухвалила рішення про “необхідність визнання необґрунтованості їх засудження із подальшою їх реабілітацією”.

Ухвала оскарженню не підлягає.

Радість від рішення колегії суддів затьмарена тим, що

судді чомусь забули реабілітувати інженера-винахідника Леоніда Мушкетя, засудженого у тій же справі на 10 років. Може, його вже реабілітовано?.. Спробую з’ясувати.

Але так чи інакше процес нарешті зрушив з мертвої точки!

Щира подяка прокурорам Д. Чібісову і С. Нечепоренку, суддям М. Авраменку, Р. Гайдай, О. Свінціцькій, які діяли як одна праведна команда.

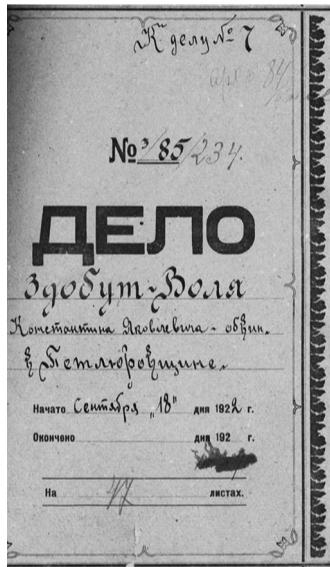
Вітаю нащадків борців за волю України з цим рішенням! Жаль, що не всі вони дожили до дня цього історичного дня...

Сподіваюся, що це рішення стане прецедентом, а обґрунтування рішення ляже в основу перегляду й інших рішень про засудження отаманів і козаків, які загинули 9 лютого 1923 р. під час повстання в Лук’янівській в’язниці, зокрема отамана Гайового (Івана Грисюка) та його найвірнішого козака Григорія Олійника із с. Княжичі, тепер Києво-Святошинського району, а також січових стрільців Миколи Опоки і Михайла Турка.

Сподіваюся, що рішення колегії суддів палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Київської області від 18 жовтня 2016 р. стане прикладом і для інших вершителів правосуддя й нарешті всі борці за волю України, які загинули в тюрмах тоталітарного російсько-комуністичного режиму, будуть реабілітовані.

Вічна слава борцям за волю України!»

Голова Черкаської ОДА Юрій Ткаченко, який постійно опікується вшануванням борців за Волю України, так відгукнувся на це повідомлення: «Щирі вітання не тільки всім тим, хто займається благородною справою дослідження української історії – водночас вітання і абсолютно всім патріотам, адже ця подія – ще одне підтвердження незворотності шляху України до Волі, підтвердження того, що сьогоднішня боротьба українців за Незалежність – це продовження справи наших звитяжних предків...»

незворотності шляху України до Волі, підтвердження того, що сьогоднішня боротьба українців за Незалежність – це продовження справи наших звитяжних предків...»

ЖОВТЕНЬ ЧОТИРИ СТОЛІТТЯ ТОМУ – В ОДНОМУ МАЛЮНКУ...

Цей поєдинок стався у жовтні 1618-го в Тушино під час походу Петра Сагайдачного на Москву. Після втечі війська Пожарського і розгрому Волконського, на захист Москви виступає великий воєвода і полководець князь Бутурлін, підлий «сірий кардинал», що умертвив Годунова і нав’язав калужанам Лжедимітрія-II.

Битви як такої з ним і не було. Козаки забажали позмагатися з московитами в герцях - індивідуальних поєдинках перед основним боєм. У бій вступив сам Сагайдачний з

Бутурліним. Розігнавшись на коні, Бутурлін виставив на противника спис, якого гетьман вирвав з рук, шарахнувши князя Бутурліна буздиганом по голові. Удар виявився настільки потужний, що воєвода під глузливий регіт козаків звалився з коня. Рештки московського війська кинули зброю й пішли геть...

Цитата й авторський малюнок – з книги Юрія Журавля «Битви за землю рідну». «Козацький край» наполегливо радить своїм читачам запитувати у книгарнях і купувати твір справжнього Патріота!

У КОЗАЦЬКОМУ НА ЗВЕНИГОРОДЩИНІ ВІДКРИЛИ ПАМ’ЯТНИК ПОВСТАНЦЯМ ОТАМАНА ШАПОВАЛА

У Козацькому Звенигородського району Черкащини 13 жовтня відбулося урочисте відкриття пам’ятного знака Борцям за Волю України, козакам та старшинам Козачанського куреня.

Голова районної державної адміністрації Василь Довбуш узяв участь у церемонії відкриття пам’ятного знака.

В наших серцях назавжди збережеться пам’ять про борців за волю, які загинули за свободу рідної землі, – звернувся до присутніх голова райдержадміністрації Василь Довбуш. – Головним завданням сьогодення є наповнення нашої держави національним змістом, об’єднання нації та утвердження нашого суверенітету. Сьогодні, вшановуючи Борців за Волю України та відзначаючи славне козацьке свято, я щиро вітаю всіх учасників заходу, всіх, хто відроджує наші славні традиції, займається військово-патріотичним вихованням молоді та юнацтва. Бажаю міцного здоров’я на довгі роки, злагоди й добробуту вам і вашим сім’ям, добра і зашпугу. Нехай єднає нас незгасне світло віри і допомагає велика сила заступництва Пресвятої Богородиці!

Почесне право відкрити пам’ятний знак “Борцям за волю України, Козакам та старшинам козачанського куреня” надано нащадкам сотника козачанського куреня Вільного Козацтва Прокопа Лисенка – сестричкам Бухтіяровій Руслані та Вікторії, батько яких нині перебуває в зоні АТО, захищаючи мир і спокій нашої держави. Освячення пам’ятного знака провели протоієрей, капелан Вільного Козацтва Холодного Яру отець Василь та протоієрей, настоятель храму Св. Варвари отець Володимир.

Про це йдеться на сайті Звенигородської РДА.

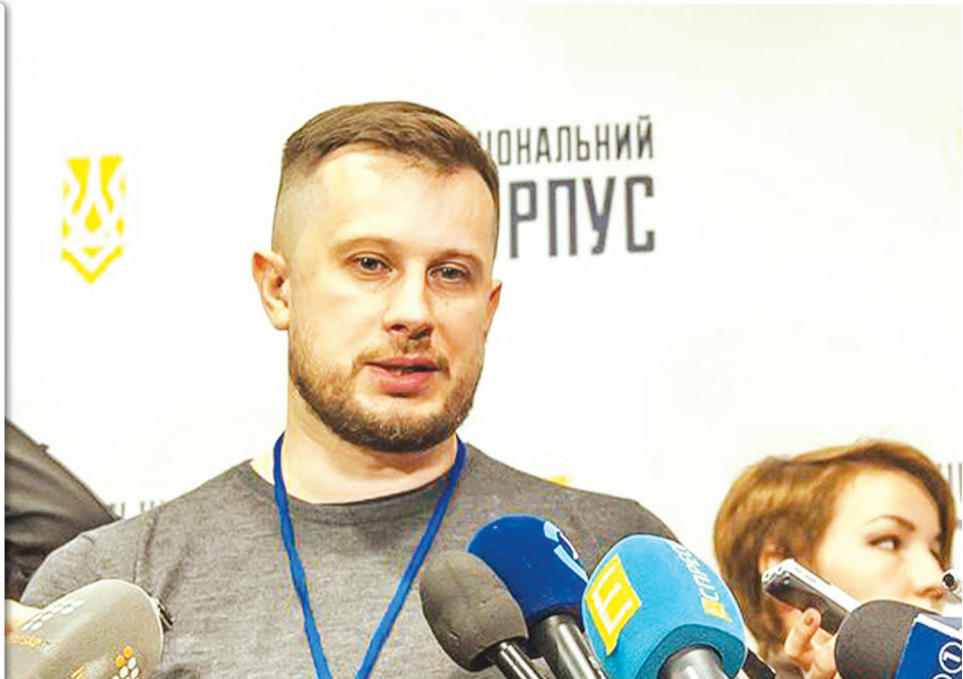
У свою чергу, ініціатор встановлення пам’ятника, Олег Голуб, на своїй сторінці у «Фейсбуці» відгукнувся про цей захід так: «Здійснилася ще одна мета нашої ГО “Козачанський курінь Вільного козацтва” – відкриття пам’ятного знаку нашим славним землякам, які сто років тому заснували Вільне козацтво в нашому краї. Пам’ять про курінного отамана Опанаса Шаповала та його славних козаків буде навіки збережено в наших душах та серцях.

Я вдячний всім благодійникам, які не пошкодували коштів та часу. Насамперед – козакам та козакам історично-патріотичної ГО «Козачанський курінь Вільного козацтва», учням та вчителям Козацької школи, художниці зі Звенигородки Ніні Дмитрівні Рябіш, каменярю Поштаренку Олександру, майстрам фірми «Граніт» Пархомчуком Олегом, батькові та сину. За консультації по відтворенню образу отамана Шаповала – шановному нашому краєзнавцю Мицику Вадиму Федоровичу та досліднику історії визвольної боротьби ХХ століття, письменнику Роману Ковалю.

Дякую за допомогу в організації свята голові Звенигородської держадміністрації Довбушу В.М., голові районної ради Кучеру В.П., начальнику штабу ВО “Черкащани” Шпиці О.В., директору військово-патріотичного музею “Шампань” Олегові Бойку, творчим колективам Звенигородського РБК, Козацького СБК, Княжанського СБК, Зеленодубівського СБК, побратимам -волонтерам БФ “ з Україною в серці” на чолі з Ткаченком В.М. та патріотам “Правого сектору” м. Ватутіне і м. Звенигородки.

Ми надзвичайно раді були бачити на нашому дійстві делегацію козаків ЧГО “Вільне козацтво Холодного Яру” на чолі з капеланом отцем Василем Цирілем, козаків історичного клубу “Чорні Запорозжці” з Романом Боровиком, козаків Зеленої Діброви на чолі з отаманом І.Щербакком, наших шановних земляків – письменника, автора бестселера “ Чорний ворон” Василя Шкляра та барда Василя Лютого, депутатів районної та обласної ради і всіх патріотів, які завітали на наше свято!

Слава Україні та її героям!»

“АЗОВ” СТВОРИВ ПАРТІЮ “НАЦІОНАЛЬНИЙ КОРПУС” І ПРОВІВ БАГАТОТІСЯЧНИЙ “МАРШ НАЦІЇ” В КИЄВІ

Цивільний корпус «Азов» створив політичну партію «Національний корпус». За результатами голосування делегатів, партію очолив народний депутат України, экс-командир полку «Азов» Андрій Білецький. У програмі нової партії – ставка на власну армію у розв’язанні російсько-українського конфлікту на Донбасі, розвиток економіки з подальшим відновленням ядерного арсеналу, та військово-політична інтеграція з країнами Балтії та іншими послідовними союзниками України у Центральній Європі. Аналітики зауважують, що «Національний корпус» буде спиратися на праве крило українських виборців, повідомляє «Радіо Свобода».

Рішення про створення політичної партії «Національний корпус» активісти «Азову» та ветерани бойових дій на

Донбасі ухвалили на з’їзді в Києві 14 жовтня. За результатами голосування делегатів з’їзду, політсилу на чотири найближчі роки очолив народний депутат України, экс-командир батальйону «Азов» Андрій Білецький. Його першим заступником став керівник штабу ЦК «Азов» Назар Кравченко.

Виступаючи перед однопартійцями, Андрій Білецький виклав своє бачення нової політичної сили.

«Що зараз потрібно? Гарна програма партії? Сто ефірів та обговорень? Цим Україна вже наїлася. Ми маємо стати партією реальної дії. Нічого – крім дії. Ніяких слів, біл-бордів, витрачання часу на телешоу, дебати і подібні речі. Наші дії, наша щоденна робота повинні стати найкращою агітацією, найкращою політичною рекламою для нашої партії», – проголосив Білецький, і пообіцяв своїм однопартійцям «багато роботи».

Делегати також затвердили статут і програму партії. Зокрема, «Національний корпус» виступає за відновлення ядер-

ного потенціалу України, націоналізацію стратегічних підприємств і легалізацію вогнепальної зброї. Крім того, згідно з програмою, партія має намір ініціювати громадські обговорення питання відновлення в Україні страти за державну зраду і розкрадання в особливо великих розмірах державних коштів для чиновників вищих рангів. У програмі визнають, що Захід не зміг належно відреагувати на російську агресію щодо України, відтак нова партія пропонує вибудувати військово-політичний союз «Міжмор’я» – із країнами Балтії та іншими державами Центральної Європи, які показали себе як послідовні союзники України.

Член Вищої Ради «Національного Корпусу», керівник черкаського ЦК «Азов» Дмитро Кухарчук зазначив наступне: «Партію "Національний Корпус" ми створили з людей, які показали себе в боротьбі за Україну».

Це партія нового зразка, в ній немає жодного олігарха, ми не маємо центрального фінансування, але в ній є люди, що ніколи

не боялися йти вперед за свої ідеали - військові, волонтери, переважно люди від 20 до 30 років. Ми підемо на вибори і ми змінимо систему чиновницького апарату, систему «відкатів і схем».

Ми змінимо уявлення світової спільноти про центральну Європу, адже ми її серце і вона починається виключно з України. Нехай ллється відрами скептицизм від тих, хто не навчився жити по совісті, але ми зберемо навколо себе тих, хто вміє і створимо свою альтернативу, яка стане загальним правилом. Десятки тисяч активістів ЦК, сто тисяч прихильників по Україні - і це тільки початок. Майбутнє за нами!»

Ввечері того ж дня, 14 жовтня, "азовці" провели рекордний за кількістю учасників (до 10 тисяч) Марш Нації - в пам'ять про воїнів УПА та інших борців за Волю України - в усі часи її історії.

ЧЕРКАСЬКІ ОФІЦЕРИ ВІЙСЬКА УНР: НА КОНІ, В ЛІТАКУ І ПАНЦЕРНИКУ

КРИЛАТА КАРА ОКУПАНТАМ

Влітку 1918 року у восьми корпусних авіадівізіонах та у чотирьох десятках окремих загонів Військово-Повітряного флоту Директорії УНР було майже 200 літаків різних типів.

Далеко не всі вони дісталися Україні у спадок від розваленої імперії у належному технічному стані. Військо молодій самостійній державі активно шукало фахівців-техніків, які зналися б на літаках.

Одним з найкращих новобранців став уродженець міста Черкаси, колишній підполковник царського війська Василь Торічне. Незважаючи на дещо специфічне прізвище, був він "людиною завтрашнього дня" – у техніці розбирався чудово, хоча й був на той час людиною цивільною – працював у майстернях Київської політехніки...

Влітку 1919 року 35-річний черкащанин був призначений помічником начальника техчастини управління Повітряного флоту Дієвої армії УНР. Разом з іншими "технарями" швидко вдалося поліпшити стан авіамашин: літаки з тризубами на крилах пішли "прасувати" бомбами колони більшовицької червоної і денікінської білої армії, які гадюками вповзали на територію України. Під час визвольного наступу українських підрозділів на Київ і Одесу в серпні 1919 року військам Директорії з повітря допомагали розвідкою та бомбовими ударами 26 аеропланів водночас.

У перший день грудня 1920 року підвищений до звання полковника Василь Торічне став штаб-старшиною управління авіації та повітроплавання Військового відомства. Це був уже зовсім тяжкий рік для військових літунів: після жорстоких боїв і втрати основних летовищ, боєздатним залишався лише один авіазагін, 1-ий Запорозький. Однак він

бився проти більшовиків до останнього: останній український аероплан вступив у бій проти ворога у листопаді 1920 року. Після загибелі військово-повітряного відомства про подальшу долю полковника з Черкас Василя Торічне достеменно нічого не відомо...

БРОНЯ МІЦНА, А ПАНЦЕРНИКИ – УКРАЇНСЬКІ...

На панцерниках бронезагонів Дієвої армії УНР козаки любили малювати черепи з перехрещеними кістками – лякали ворога грізними броньованими машинами...

Бравий підпоручник Євген Копац, родом з чигиринського Вітового, на броньовиках знався ще з фронтів Першої світової. Тож службу в українському війську розпочав з посади помічника командира панцерного дивізіону. В часи гетьмана Скоропадського

став сотником, а з вересня 1919 року й командиром інженерного куреня Запорізької дивізії. У Першому Зимовому поході, в якому став лицарем Залізного хреста, очолював технічну частину штабу Збірної Запорозької дивізії. Пізніше командував автоброньованою батареєю, представляв українське командування при штабі

союзницької 6-ої армії Війська Польського, а з травня 1920-го очолив загальний відділ штабу усієї Дієвої армії УНР.

Під час Другого Зимового походу в бою під Миньками потрапив у полон. Разом із ще сімома вищими старшинами армії та співробітниками міністерств УНР був вивезений до Харкова – там 16 лютого 1922 року 33-річний український підполковник був по-звірячому закатований більшовиками...

НА КОНІ І З ШАБЛЕЮ

На відміну від двох наших попередніх героїв, черкащанин Порфи́рій Силенко-Кравець був "консерватором" у військовій справі: вважав, що немає нічого кращого в бою, аніж ескадрон хоробрих рубак-кавалеристів. Першу освіту він здобув у чотирикласному міському училищі в рідних Черкасах, але мріяв про професію військового. Пішов служити рядовим, а потім скінчив Тифліську школу прапорщиків на Кавказі. Під час Першої світової попросився добровольцем до 2-го Нерчинського козацького полку. Останнє звання в царській армії – поручик.

У січні 1918-го він вже бився проти більшовиків на вулицях Києва – столиці проголошеної УНР. В часи гетьманату Скоропадського – старшина Лубенського сердюцького кінно-козацького полку, а з жовтня 1918 – у Чернігівському коші українського козацтва. На якийсь час доля занесла була навіть у "Збройні сили Півдня Росії", та в травні 1920-го зумів повернутися до Армії УНР, де з літа став начальником штабу Окремої кінної дивізії. Влітку 1921-го потрапив до резерву старшин армії, а невдовзі – до фільтраційного табору в Польщі. У польських Абулянах закінчив Агрономічно-лісовий інститут, трудився на посаді інженера-лісничого...

Черкащанин Порфи́рій Силенко-Кравець до останнього був почесним головою братства вояків 1-ої Української дивізії в Канаді і помер влітку 1977 року.

У публікації використано матеріали книги Ярослава Тинченка "Офіцерський корпус Української Народної Республіки (1917-1921)"

Підготував: Олександр БРАВАДА

ГАЙДАМАКА ГОЛИЙ: ЗА НАРОД – ОСТАННЮ СОРОЧКУ Й ЖИТТЯ...

Завдяки Гнату Голому, два з половиною століття тому наша Звенигородка обзавелася фортецею з високими баштами, ровом і дубовим частоколом.

Гнат не був будівничим – він був воїном, що наводив жах на польську шляхту... Останній намагалися відгородитися від отамана Голого, що разом зі своїми гайдамаками як привид виринав із Чутянського або Чорного лісу і сіяв смерть серед окупантів.

Чому сотник Медведівського куреня Чигиринщини був прозваний козаками Голим?.. Всі знали: сотник під час розподілу трофеїв бере собі менше, аніж наділяє простих козаків. Навіть польський історик Антоній Ролле так описував ненависного йому гайдамаку: "Має куртку з телячої шкіри, баранячу шапку, прості козлові чоботи. Сорочка, вимазана дьогтем, слугує йому цілий рік... Кінь під ним непоказний, з великою головою, але витривалий, швидкий і міцний в ногах – справжній подільський кінь. За поясом – самопал, в торбі – свинець і порох, у кишенях – тютюн і люлька, без якої почувався гірше, аніж без хліба й горілки... Ось і все багатство".

На землях сучасної Кіровоградщини і заходу Черкащини гайдамаки Голого створили справжній кіш, а Чорний

ліс слугував їм столицею. В околицях лісу тільки українці почувалися безпечно, шляхтичі ж знали, що з'явиться тут навіть з озброєною охороною, – це те саме, що скоїти самогубство...

Звідси Гнат Голий з гайдамаками швидкими набігами винищували польські загоны й палили помістя шляхти. Двічі – 1737 та 1743 року – вони захоплювали Звенигородку, відбиваючи окупантам бажання селитися тут.

1741 року в селі неподалік Гайсина Голий і його побратими стратили Саву Чалого – зрадника, що був одним з ватажків гайдамаків, але перейшов на службу до Потоцького, нищив поселення, що мали зв'язок з гайдамаками, і палив православні церкви. Помста Чалому була оспівана в безлічі кобзарських пісень, а пізніше й описана знаменитим Карпенком-Карим у літературі. Легенда каже, що пройти непоміченим через озброєну варту до укріпленого маєтку Чалого

Голому допоміг побратим, козак-характерник, який порадив отаманові насипати собі у чоботи та коневі під копита землі з Чорного лісу, а ще – обтикати терном. За легендою – це "відвело очі охорони – так, ніби вони за лісами, у своїй землі"...

Як би там не було, але історія Чалого, порубаного шаблями на шмаття, викликала справжній жах у шляхти і змусила зводити нові укріплення. Тільки 1748 року польському війську вдалося знищити загін Голого, та легендарний отаман залишився жити – в страшних польських казках і ліричних українських піснях.

У нас з поляками – нині спільні плани на майбутнє і розуміння того, що маємо спільного ворога – ворожнеча ж між українцями й поляками має назавжди лишитися в минулому...

У Золотоноші, біля церкви - місце «крайнього» переможного бою Першого зимового походу Армії УНР...

Голова Черкаської ОДА Юрій Ткаченко підтримав ідею встановлення у Золотоноші пам'ятника на місці бою, у якому українці здобули блискучу перемогу над московськими більшовиками. Цей бій 15 лютого 1920 року під мурами старовинного Свято-Успенського собору та на кризі річки Золотоношки став фактично крайньою точкою Першого зимового походу. Наступного дня війська Армії УНР отримали наказ покинути Лівобережжя і відвернути на захід – місію переможного походу було виконано...

Збереглися детальні свідчення про цей бій – спогади командира «Чорних Запорозжів» полковника Петра Дяченка.

До боїв за Золотоношу «чорношличники» пройшли через всю сучасну Черкащину, звільняючи її міста і села від більшовиків. За три дні до форсування Дніпра штурмом взяли станцію Бобринську і місто Сміла. На станції спільно з полком «мазепинців» захопили 11 більшовицьких залізничних потягів – інтенданту цілого фронту «червоних»! Серед трофеїв «чорні запорожці» мали 60 верхових коней, полкові гармати, рушничні набой, багато одягу та іншої амуніції – 80 возів з трофеями було відправлено на Білозір'я. Майже 250 червоноармійців, взятих у полон в Смілі, привели у Вергуни і вишикували на майдані. Порадивши більше ніколи не попадатися, усіх, окрім комісарів, відпустили на чотири вітри...

Переночувавши в Думанцях, 13 лютого рушили через Худяки до Дніпра. Оскільки Лівобережжя тоді відносилось до Полтавщини, місцеві піджартувували над подільцями – казали, що їм буде тяжко, бо вони не вмюють їсти галушки, а на лівому березі не варять мамалигу. Коли ж перешли Дніпро по кризі, стали серйозними і

Полковник Петро Дяченко - автор спогадів, командир переможного бою за Золотоношу

заспівали «Ще не вмерла Україна...»

14 лютого полк «Чорних Запорозжів» отримав наказ штурмувати Золотоношу. Для цього «чорношличників» підсилили двома кінними сотнями – імені Петра Сагайдачного та імені Костя Гордієнка.

Ось як пише про подальші події полковник Петро Дяченко, який керував штурмом Золотоноші: «15 лютого. О 5-й ранку, залишивши в Деньгах табір і частину важких кулеметів, вирушили на Золотоношу. Вислав 2-гу сотню, аби зайняла станцію та розвідала, які сили в місті. Сотник Божко з чотою і підіривним матеріалом отримав завдання зрвати залізничний шлях Золотоноша – Пирятин. О годині 7-й ранку полк підійшов до міста. Станція вже в наших руках. Охотроном разом з комендантом захоплена в полон. Від полонених довідалися, що в місті перебували два відділи особливого призначення – силою до 500 людей, з кулеметами. Гармата стала на позицію біля станції.

3-тя та 4-та сотні під команду поручника Карліса Броже (латвієць – А.К.) пішли слідом у місто на рясках. Решта полку під моєю командою – за ними. Без пострілу курінь Броже в'їхав до міста. Довідавшись, що будинок гімназії (нині це – гімназія ім. С. Скляренка – А.К.) зайнятий червоними, курінь почав його обстрілювати, але раптом з вікон протилежних будинків відповіли пострілами. Курінь почав відходити, залишивши вбитих козаків, що в Чорному полку було ганьбою.

Я вислав на допомогу 2-гу сотню, решту 1-ї та сотню ім. Сагайдачного, наказав спішитись і наступати в пішій лаві, аби відбити вбитих. Штаб полку з останнім запасом, а властиво моїми ординарцями (12 шабель) та Гордієнківською

сотнею (17 шабель), залишився при в'їзді до міста... Спішені сотні відтіснили ворожу піхоту і дійшли до собору (Свято-Успенського – А.К.) В цей час штаб полку заатакувала ворожа піхота силою 50 – 60 багнетів, яка берегами непомітно зайшла в тил і вийшла на неповних 100 м від штабу...

У тому бою біля стін собору Петра Дяченко мав коротку «персональну дуель» з командиром червоних – вони вистрілили практично водночас, при цьому комісар загинув, а полковник чорних запорожців отримав поранення. В цей час підспіли ординарці Дяченка – під їхніми шаблями більшовики почали втікати через Золотоношу.

Ось як пише про це полковник Дяченко: «На льоду, ковзаючи, почали падати, і я з ординарцями мав можливість зробити показову стрілянину по рухомих цілях. Нахабний відділ був перебитий до одного.

Половина міста по річку була в наших руках, а друга – в большевиків. Наступати в пішому ладі, і то в лоб, я не хотів, а в

Павло Подобєд. – Однак пропозиція була відхилена ще на етапі розгляду постійними депутатськими комісіями, про що повідомив секретар Золотоніської міської ради пан Заєць. Представників «Героїки» навіть не запросили бути присутніми під час розгляду внесеного ними ж звернення... До відома: тодішня

Золотоніська міська рада VI скликання з 36 депутатів мала 9 позапартійних, решта належали до таких партій: Батьківщина – 8; Партія регіонів – 7; Фронт Змін – 6; Сильна Україна – 2; КПУ -1; ПППУ – 1; Союз «Чорнобиль-Україна» – 1; Народна Партія -1.

До слова, у грудні 2012 року це була вже не перша відмова патріотичним ініціативам «Героїки» на контрольованій «регіоналами» Черкащині: кілька днів раніше «за рекомендацією з району» сільська рада у Корсунь-Шевченківському районі, яка ще влітку погодилася встановлення пам'ятника воїнам 4-ї Київської дивізії Армії УНР на площі перед сільською ра-

Стара будівля гімназії в Золотоноші

кінному ладі не міг, бо вислані патрулі не могли вишукати переходу через річку, яка розлилась і замерзла. Протримавши свою половину міста до вечора, полк вирушив на-зад у с. Деньги... Полк мав втрати: чотирьох козаків убитими, трьох поранених та 9 поранених коней. Ворог зазнав до 100 чоловік втрат.

Наступного дня, 16 лютого «чорношличники» отримали наказ про повернення на захід. «Наша армія – писалось у наказі, – перейшла на лівий берег Дніпра, де пробула чотири дні. За цей час ми зайняли Черкаси, Золотоношу і зроби велику агітаційну роботу. Селянство побачило, що наша армія існує. Після цього армія повинна перекинутись на правий берег Дніпра. Нашій армії знову доведеться відбутися великий похід...»

2012 року, на згадку про українську перемогу благодійна ініціатива «Героїка» вирішила побудувати пам'ятник у Золотоноші. «Всі витрати взяли на себе жертводавці. Депутатів Золотоніської міської ради просили лише про формальний дозвіл, – розповідає очільник «Героїки», співробітник Інституту нацпам'яті України

дою, раптом вирішила... перенести його на вигін для випасу худоби на околиці села. Звісно, жертводавці, які збиралися власним коштом звести пам'ятник, відмовилися від такої цинічної пропозиції...

Нині на Черкащині – зовсім інший час. За ініціативи голови Черкаської ОДА Юрія Ткаченка у Черкасах зведено монумент Борцям за Волю України усіх часів, у Холодному Яру – пам'ятник сотнику Івану Компанійцю, встановлюються меморіальні дошки на честь інших патріотів. Причому, часто це робиться за ініціативи самих місцевих громад – так як, наприклад, пам'ятник повстанцям отамана Шаповала в Козацькому на Звенигородщині, меморіальні дошки автору слів Гімну України Павлу Чубинському у Млієві на Городищині та творцю морської піхоти УНР Михайлові Білінському – у Драбові...

100-річчя від початку Визвольних змагань доби УНР Черкащина зустрічає, повертаючи краю славні імена Героїв, на подвиги яких варто рівнятися сучасним українцям...

«Чорні запорожці». Знаменитим рубакам-кавалеристам було що відсвяткувати у Золотоноші...

Димитрівська Поминальна Субота

8 листопада – день святого великомученика Димитрія Солунського. Субота ж перед цим днем прилучена церквою до так званих батьківських поминальних субот, і отримала назву Димитрівська.

Маючи віру в безсмертя душ праведників, у воскресіння після смерті, Страшний Суд та останню відплату кожному по ділам їх, церква Христова не залишає своїх померлих без молитви.

Історія встановлення Димитрівської поминальної суботи така: князь Димитрій Донський народився 8 листопада. В часи його князювання хан ординський Мамай привів на Русь усю свою орду. Димитрій Донський прийшов до преподобного Сергія ігумена Радонезького за порадою:

“ Чи йти на боротьбу проти такого сильного ворога? ” Преподобний благословив князя словами: “Повинно тобі, государю, поклукватися про ввірене тобі від Бога христоімените стадо, і з допомогою Його отримаєш перемогу”. При цьому дав йому двох монахів: Олександра Пересвіта та Андрія Ослабу.

На Куликовім полі, у 1380 році, великий князь залишився зви-

тяжцем. Ця блискуча перемога над татарами стала початком визволення Русі від ординського поневолення. Повернувшись з поля битви, князь прийшов до преподобного Сергія ігумена Радонезького. І тут, звершивши поминання воїнів, що загинули під час бою, запропонував церкві творити поминання убієнних воїнів в суботу, перед днем свого ангела, себто 8 листопада. З того часу ця субота й стала поминальною. З віком вона втратила своє значення згадування лише воїнів, і стала всезагальною батьківською поминальною суботою, тому в цей день православні християни звершують пам'ять усіх своїх спочилих родичів так само, як і в інші “Батьківські” поминання. У дні поминання спочилих православні християни передають у храм записки з іменами своїх покійних родичів, та приносять панахиди.

У цьому 2016 році Димитрівська поминальна субота припадає на 5 листопада. Дорогі у Христі брати і сестри закликаю Вас пом'янути наших воїнів котрі віддали своє життя за волю і соборність України, та всіх від віку спочилих - молитвою та свічкою за упокій!

Упокой, Господи, душі спочилих рабів Твоїх там де немає скорботи, ні смутку, ані зітхання, але вічне життя.

З повагою підготував настоятель Храму святих Первоверховних Апостолів Петра і Павла м. Чигирин --протоієрей Василь Циріль

ДЕНЬ В ІСТОРІЇ 1 – 14 листопада

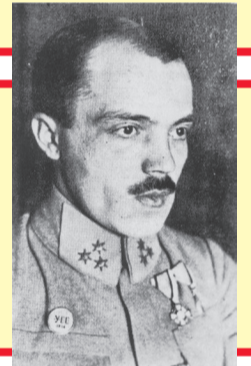
1 листопада 1918 р. проголошено створення ЗУНР.
1 листопада 1964 р. помер полковник Андрій МЕЛЬНИК, начальник штабу Дієвої армії УНР, голова Проводу ОУН.
2 листопада 1985 р. помер Володимир КУБІЙОВИЧ, головний редактор “Енциклопедії Українознавства”.
3 листопада 1937 р. в урочищі Сандармох розстріляно 265 в'язнів Соловецької тюрми особливого призначення. У списку страчених «українських буржуазних націоналістів» - Лесь Курбас, Микола Зеров, Микола Куліш та багато інших. Розстріляно десятки вчених, літераторів, працівників культури й освіти, діячів мистецтв — цвіту української нації.

4 листопада 1872 р. народився письменник Богдан ЛЕПКИЙ.
4 листопада 1894 р. народився Оверко КУРАВСЬКИЙ, таращанський отаман.
4 листопада 1952 р. помер Володимир СВИДЕРСЬКИЙ, січовий стрілець, начальник медичної служби III корпусу УГА, командир курдського загону, який бився проти москалів та англійців.

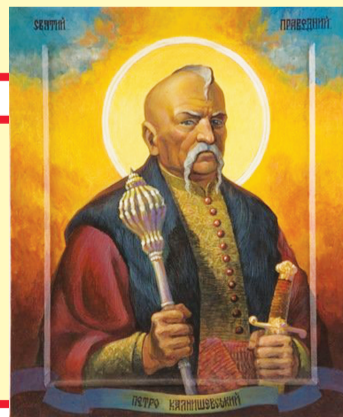
5 листопада 1938 р. народилася Стефанія ШАБАТУРА, українська митець-килимар, багаторічний політв'язень радянських часів, член Української Гельсінської групи.
6 листопада 1811 р. народився Маркіян ШАШКЕВИЧ, член “Руської Трійці”.
7 листопада 1919 р. москалі стратили отця Олексія КУЛАБУХОВА, члена Кубанської Ради.
7 листопада 1924 р. загинув подільський отаман ХМАРА (Семен ХАРЧЕНКО-ХАРЧУК).

8 листопада 1878 р. народився Михайло ОМЕЛЯНОВИЧ-ПАВЛЕНКО, начальний вождь УГА, командувач Армії УНР.
8 листопада 1887 р. народився Дмитро ВІТОВСЬКИЙ (на фото), головнокомандувач УГА, Військовий міністр ЗУНР.
8 листопада 1888 р. народився Михайло КОВЕНКО, інженер-винахідник, член Центральної Ради, отаман Вільного козацтва м. Києва.
8 листопада 1895 р. народився Михайло ПАЛІЙ-СИДОРЯНСЬКИЙ, командир Подільської групи під час Другого зимового походу.

9 листопада 1794 р. помер Григорій СКОВороДА.
10 листопада 1708 р. москалі спалили український Батурин і вирізали його населення.
10 листопада 1878 р. народився Віктор КУЩ, начальник штабу Запорозької групи Армії УНР.
10 листопада 1896 р. народився Іван ЗВАРІЧУК, підполковник Армії УНР.
10 листопада 1924 р. народився кобзар Михайло БАШЛОВКА.

11 листопада 1894 р. народився Віктор ЧЕКІРДА, подільський отаман Чорний Ворон.
11 листопада 1963 р. померла Олена СТЕПАНІВ-ДАШКЕВИЧ (на фото), командир чоти УСС, пресовий референт Міністерства закордонних справ УНР, лицар Срібної медалі хоробрості та Військового хреста, науковець.
12 листопада 1929 р. народився Зеновій КРАСІВСЬКИЙ, поет, Крайовий провідник ОУН.

13 листопада 1803 р. на Соловках серед Білого моря помер останній кошовий Запорозької Січі Петро КАЛНИШЕВСЬКИЙ.
13 листопада 1905 р. народився Ніл ХАСЕВИЧ, художник, учасник Визвольної боротьби у лавах УПА.
14 листопада 1925 р. постала Легія українських націоналістів.

